

RIJAD ŠESTAN

Recepcija prvog imānskog šarḥa u časopisu *Islamska misao*

179

Rijad Šestan

bibliotekar u Behram-begovoj
medresi
rijad_s@yahoo.com
Pregledni članak

Pregledni rad

Primljeno: 29. 9. 2025.
Prihvaćeno: 27. 11. 2025.

Gljučne riječi:

prvi imānski šarḥ, teologija,
Allahova imena i atributi,
imān, tawḥīd

Sažetak:

U ovom radu analizirali smo tekstove u časopisu *Islamska misao* koji obrađuju teološke teme povezane sa prvim imānskim šarḥom. Na početku rada podsjetili smo se na vrijeme nastanka ideje o pokretanju *Islamskih misli*. Ukazali smo na imena autora, prevodilaca kao i domaćih autora koji su dali značajan doprinos autentičnom tumačenju religije islam na ovim prostorima. U analizi tekstova skrenuli smo pažnju na pitanje spoznaje Allaha, dž.š., odnosno Allahovih atributa. Um je izuzetan dar čovjeku, ali nije u stanju obuhvatiti vječno i neograničeno. S tim u vezi, autori nas podsjećaju da je umu (filozofija i nauka) potrebno pridodati i religijsku svijest kao izvor spoznaje, odnosno vjerovanja u egzistenciju Uzvišenog Allaha. Velika je blagodat za čovjeka u iskrenom vjerovanju i pokornosti prema Bogu. Ona ga čini slobodnim u odnosu na stvorenja i čuva njegovo duhovno, fizičko i mentalno zdravlje. Vjerovanje (*imān*) u Allaha Uzvišenog (*tawḥīd*) osnova je za svaku drugu spoznaju koja slijedi i na kojoj vjernik gradi svoj odnos prema čovjeku, prirodi i životu uopće. S obzirom da se u tekstovima naglašava da su muslimani na području bivše države SFRJ sljedbenici hanefijsko-maturidijske akaiidske škole autori su prezentirali definiciju *imāna* Imama Abū Ḥanīfe koji smatra da se *imān* ne povećava niti smanjuje.

The Reception of the First Article of Faith in the Journal *Islamska Misao*

أول أركان الإيمان في مجلة الفكر الإسلامي

Keywords:

First article of faith, theology, the names and attributes of God, *īmān*, *tawhīd*

الكلمات المفتاحية:

أول أركان الإيمان، أصول الدين، أسماء الله وصفاته، الإيمان، التوحيد

Abstract:

This study analyzes articles published in the journal *Islamska misao* that address theological themes related to the first article of faith. The paper begins with a brief overview of the historical context in which the idea to launch *Islamska misao* emerged. It highlights the authors and translators – both local and international – whose contributions proved significant for an authentic interpretation of Islam in this region. In examining the selected texts, particular attention is given to the question of knowing God (Allāh), specifically His divine attributes. Reason is an exceptional gift granted to the human being, yet it remains unable to encompass what is eternal and unlimited. Accordingly, the authors emphasize that reason (philosophy and science) must be complemented by religious consciousness as an epistemic source – namely, belief in the existence of the Exalted God. Sincere faith and obedience to God constitute a tremendous blessing: they liberate the individual from dependence on created beings and safeguard one's spiritual, physical, and mental well-being. Faith (*īmān*) in the Exalted God (*tawhīd*) forms the foundation of all subsequent knowledge upon which the believer builds their orientation toward other people, nature, and life itself. Given that Muslims in the former SFRY are adherents of the Ḥanafī-Māturīdī school of creed, the authors present the definition of *īmān* articulated by Imām Abū Ḥanīfa, who held that *īmān* neither increases nor decreases.

الملخص:

قمنا في هذا البحث بتحليل المقالات المنشورة في مجلة الفكر الإسلامي والتي تعالج الموضوعات الدينية المرتبطة بأول أركان الإيمان. فنذكرنا في بداية البحث بعصر نشأة الفكرة لتأسيس مجلة الفكر الإسلامي. فأشرنا إلى أسماء المؤلفين والمترجمين المحليين الذين قدموا مساهمة قيمة في التفسير الصحيح لدين الإسلام في هذه البلاد. وفي تحليل المقالات قمنا بلفت النظر إلى مسألة معرفة الله أي معرفة صفاته. إن العقل موهبة بارعة للإنسان لكن ليس بإمكانه الإحاطة بما هو خالد وغير محدود. فبهذا الصدد يذكرنا المؤلفون بأن العقل (الفلسفة والعلم) من الضروري الضم إليه الوعي الديني بوصفه مصدر المعرفة أي الإيمان بوجود الله تعالى. ويجد الإنسان في الإيمان المخلص وطاعة الله نعمة كبيرة. هي تجعله غنياً عن المخلوقات وتحفظ بصحته الروحية والبدنية والنفسية. إن الإيمان بالله تعالى (التوحيد) هو أساس لكل معرفة أخرى تليه وينشئ المؤمن عليها علاقته بالإنسان والطبيعة والحياة عموماً. وبما أنه يؤكد في المقالات على أن المسلمين في بلاد يوغسلافيا السابقة أتباع المذهب الحنفي والماتريددي قدم المؤلفون تعريف الإيمان للإمام أبي حنيفة الذي كان يعتقد بأن الإيمان لا يزيد ولا ينقص.

Uvod

Časopis *Islamska misao*¹ bio je jedno od glasila Islamske zajednice u SFRJ. Pokrenut je s ciljem da se pravilno i objektivno informišu vjernici kako bi se oslobodili proizvoljnog shvatanja religije kao i da se rasvijetle dvije nedovoljno istražene oblasti: “islamistika” i “teologija”. Imao je veoma značajnu ulogu u prezentiranju i tumačenju religijskih istina islama u navedenom periodu. Cilj ovog rada je ukazati na broj objavljenih tekstova o prvom imānskom šarṭu² kao i na značaj razumijevanja i recepcije prvog imānskog šarṭa kroz pera stranih i domaćih autora koji su svoje poglede na ovo pitanje predstavili u *Islamskoj misli*. S tim u vezi, ukazano je na radove koji su prevedeni kao i na radove domaćih autora.

U dostupnoj literaturi nismo pronašli radove koji se izravno bave tematikom imānskih šarṭova u časopisu *Islamska misao*. Međutim, postoje tri rada koja su metodološki ili izvorno bliska ovoj temi. Prvi je doktorska disertacija prof. dr. Orhana Jašića pod naslovom *Bioetički problemi u publikacijama Islamske zajednice u BiH od 1945. do 2012.*³ Drugi je magistarski rad Harisa Veladžića “Percepcija vjersko-teoloških učenja judaizma i kršćanstva u časopisu *Islamska misao*”.⁴ Treći rad, njegova doktorska disertacija pod naslovom “Religiološki problemi u publikacijama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini od 1941. do 1991. godine”, trenutno je u izradi. Ovi radovi ne tretiraju imānske šarṭe, ali analiziraju isti ili srodni korpus izvora, te time predstavljaju važan kontekst za ovo istraživanje.

- 1 Prvi broj *Islamske misli* publiciran je 1. decembra 1978. godine. Prvi urednik, a ujedno i pokretač ovog dragocjenog časopisa je prof. dr. Ahmed Smajlović. On je na zasjedanju Sabora Starješinstva Islamske zajednice u SR Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji 10. maja 1976. godine naglasio da Starješinstvo nema svoga glasila već da se zadovoljava sa postojanjem *Glasnika VIS-a, Preporoda* i dačkog lista *Zemzem*. Odluka o pokretanju *Islamskih misli* donesena je na Saboru održanom 30. maja 1978. godine. (Usp. Ramić, Jusuf (1988), “Pokretač časopisa ‘Islamska misao’”, *Islamska misao*, 10 (116), 9). Posljednji, 160. broj *Islamskih misli* publiciran je 1993. godine u mjesecu maju. Urednik posljednjeg broja bio je Šefik Kurdić. (Usp. (1993), *Islamska misao*, 15 (160)).
- 2 Usp. Adnan Silajdžić, Samir Beglerović, Kenan Čemo, Orhan Jašić (2025), *Vjersko-teološko tumačenje osnova islamskoga vjerovanja*, Sarajevo, Fakultet islamskih nauka, 17–26.
- 3 Orhan Jašić (2019), *Bioetički problemi u publikacijama Islamske zajednice u BiH od 1945. do 2012.* Zagreb: Pergamena; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku.
- 4 Usp. Haris Veladžić (2020), “Percepcija vjersko-teoloških učenja judaizma i kršćanstva u časopisu *Islamska misao*”: magistarski rad, Sarajevo: Fakultet islamskih nauka.

Tekstovi o prvom ĩmānskom šarĥu i njihovih autori u časopisu *Islamska misao*

O prvom ĩmānskom šarĥu u časopisu *Islamska misao* objavljen je najveći broj tekstova. Biblioteĥkim metodom ustanovili smo da je publicirano sedamdeset tri teksta.⁵ Dvadeset osam stranih autora je pisalo o prvom ĩmānskom šarĥu. Najviše tekstova prevedeno je s arapskog jezika (ĥetrdeset dva), s engleskog i francuskog jezika prevedena su po dva teksta, s italijanskog jedan tekst. Za tri teksta nismo ustanovili s kojeg stranog jezika su prevedeni, a za dva teksta (u prvom se govori o poimanju Allāha, dž.š., kod autora ‘Abbās Maĥmūd al-‘Aqqāda, a u drugom o Ikbalu i njegovom konceptu Boga, koji je prevela Meliha Kreĥo) nismo uspjeli odgonetnuti ko su autori, dok u trećem tekstu, u kojem se govori o razmišljanjima o islāmu i suvremenosti autora Al-Kaisa, nismo ustanovili ko je prevodilac. Dvadeset jedan autor⁶ napisao je svoje tekstove na arapskom jeziku: Mustafa Mahmud je napisao ĥetrnaest tekstova, Muhamed Ebu-l-Fajd el-Menufi pet, Imam Ahmed b. Tejmije tri, Ahmed Behdĥet dva, Imam Ebu Mensur Muhammed al-Maturidi dva, dok je od sljedećih autora: Fadlul Kerim, dr. Salah Abdul-Hakk, Ebu Hanife, dr. Ma’ruf Davalibi, Ibn Haldun, dr. Ahmed Fuad el-Ehvani, dr. Abd el-al Salim Mukrim, dr. Muhamed el-Behij, Muhamed Abduhu, Ebu Dĥa’fer et-Tahavi, Ebu Hamid Muhammed el-Gazali, dr. Muhammed Atif el-Iraki, Imam Ebu el-Hasan el-Eš’ari, Dĥelaluddin es-Sujuti, Ibn Hazm i Sejjid Qutb objavljen po jedan tekst.

Prevodioci tekstova s arapskog jezika koji tretiraju tematiku prvog ĩmānskog šarĥa su univerzitetski i srednjoškolski profesori, teolozi, lingvisti, bibliotekari. Najviše tekstova s arapskog jezika preveo je Mesud Hafizović (osam), prof. dr. Ahmed Smajlović (sedam), Muharem Omerdić i Seid Smajkić (pet), Jusuf Ramić (ĥetiri), Mustafa Prljaĥa (dva), dok su Rešid Hafizović, Abdulah ĥelebić, Selim Jelovac, Hasan Dĥilo, Fatima Kunto,

5 Pogledati Prilog: bibliografija tekstova o prvom ĩmānskom šarĥu na kraju rada.

6 Imena autora smo pisali na naĥin kako su navedena u časopisu *Islamska misao*.

Muhamed Mrahorović, Mahmut Karalić i Ibnul 'Ajn (Derviš Korkut) preveli po jedan tekst.

Na engleskom jeziku su pisali Fazlur-Rahman, a za drugi tekst na engleskom jeziku nismo odgonetnuli ko ga je napisao. Također, dva autora su pisala na francuskom jeziku o prvom imānskom šarṭu: Maurice Bucaille i Ebul-'Ala el-Mewdūdi, dok je na italijanskom jeziku napisan samo jedan tekst, čiji je autor Massimo Campanini, a kojeg je preveo Rešid Hafizović.

S engleskog jezika preveli su po jedan tekst Mustafa Cerić i Meliha Krečo, dok su sa francuskog jezika preveli po jedan tekst Sabina Izetbegović i Mehmed Arapčić.

Značajan doprinos u razumijevanju prvog imānskog šarṭa, kroz publicirane tekstove u časopisu *Islamska misao*, dalo je i deset domaćih autora. Prof. dr. Ahmed Smajlović je napisao šest tekstova o prvom imānskom šarṭu, Muharem Omerdić pet, Husejn Smajić tri, Jusuf Ramić i Meho Trakić (pseudonim Mustafe Spahića) po dva teksta, dok su Kasim Hadžić, Rešid Hafizović, Džemal Salihspahić, Abdulah Čelebić i Hasan Čengić napisali po jedan.

Analiza sadržaja tekstova o prvom imānskom šarṭu

Nakon što smo prezentirali bibliotečke podatke o tome ko je sve pisao, prevodio i s kojih stranih jezika je prevedeno, obratit ćemo pažnju na određene sadržaje unutar tekstova koji tretiraju pitanja prvog imānskog šarṭa. Detektirali smo da su autori posebnu pažnju, unutar prvog imānskog šarṭa, posvetili pojmu *īmān*, a zatim egzistenciji Dragog Boga, odnosno *tawḥīdu*. U daljem izlaganju ukratko ćemo prezentirati navedene teme.

Autori su ukazali da je *īmān* sami temelj na kom se gradi odnos prema supružniku, djetetu, roditeljima, rodbini i drugim ljudima i svijetu uopće.⁷ S obzirom da je *īmān* toliko važan u životu muslimana uopće, a tako i tada na području SFRJ, a shodno isticanju da su pripadnici religije islāma na istom području

7 Usp. Džemal Salihspahić (1988), "Vjernik", *Islamska misao*, 10 (109–110), 19–25.

pripadnici hanefijsko-maturidijske akaidске škole, u tekstovima je prezentirana definicija *īmāna* Abū Ḥanīfe koji smatra da se *īmān* ne povećava niti smanjuje,⁸ kao i da se velikom grešniku ne može reći da je nevjernik.⁹ Mnogo je teže kada čovjek smatra da je zabranjeno dozvoljeno, jer ga to svrstava među nevjernike.¹⁰ Za Abū Ḥanīfu su srčano uvjerenje i očitovanje jezikom dvije osnovne komponente vjerovanja, dok djela ne uključuje.¹¹ Ovako poimanje vjerovanja je olakšanje za vjernika, jer to onda nije kruta veza s Bogom u kojoj nema nade za grešnike. Važna poruka tekstova o prvom šartu je svakako i oslobađanje čovjeka od služenja i robovanju drugom čovjeku.¹² Naime, pokornost Bogu čovjeka čini slobodnim,¹³ jakim, hrabrim i posebno strpljivim kod iskušenja. Jaka veza s Bogom čuva čovjekovo duhovno, mentalno i fizičko zdravlje.¹⁴ Primijetili smo da samo u dva teksta autori ukazuju na mogućnost povećanja i smanjenja *īmāna*, jer uzimaju u obzir definiciju *īmāna* u koju, pored čvrstog srčanog uvjerenja i izražavanja jezikom, priključuju i djela koja, ako su dobra, utiču na povećanje *īmāna*, a ako su loša, utiču na njegovo smanjivanje,¹⁵ čime se detektiraju i uticaji drugih akaidskih škola. No, nasuprot tome je stav hanefijsko-maturidijske 'aqā'idске škole po kojem se *īmān* ne povećava niti se

- 8 Usp. A. Silajdžić, S. Beglerović (2021), *El-Vasija*, 44, član 2. i *El-Fikhu-l-ekber I*, 13, član 1. Također, usp. Ebu Hanife (1980), "Kitabul-vasijeh : oporuka", *Islamska misao*, 2 (14), 12–13.
- 9 Usp. Muharem Omerdić (1980), "Allāhova, dž.š., jednoća", *Islamska misao*, 2 (17), 22. Maturidi je stava istog, tj. da veliki grešnik nije nevjernik. (Usp. Al- Maturidi, Imam Ebu Mensur Muhammed (1985), "Traktat o islamskom vjerovanju", *Islamska misao*, 7 (76), 23).
- 10 Usp. M. Omerdić (1980), 22.
- 11 Isto, 24, dok su kod Šafije djela sastavni dio vjerovanja pa je shodno nečinjenju dobrih djela moguća sumnja u *īmān* i njegovo povećanje ili smanjivanje. Hariđžije smatraju da je grešnik nevjernik, dok mu mu'tezile ne priznaju naziv vjernika niti nevjernika, već je on između ta dva stanja (*fāsiq*). Ebu Hanife priznaje da je *fāsiq*, ali je vjernik. Usp. isto, 24. Kod Maturidija su formalni jezički iskaz pripadnosti i iskreno srčano osvjedočenje dvije osnovne komponente vjerovanja *īmāna*. (Usp. Al-Maturidi, Imam Ebu Mensur Muhammed (1985), 22). Kod Ṭaḥāwija su također izgovor jezikom i potvrda srcem dvije osnovne komponente *īmāna*. (Usp. Et-Tahavi, Ebu Dža'fer (1986), "Tahavijev akaid", *Islamska misao*, 8 (85–86), 7).
- 12 Usp. dr. Jusuf Ramić (1981), "Islam ili trijumf duhovnih, racionalnih i socijalnih vrijednosti nad idolopoklonstvom", *Islamska misao*, 3 (36), 6–10.
- 13 Usp. H. Čengić (1983), 16.
- 14 Usp. A. K. Brohi (1981), 38–39.
- 15 Usp. El-Menufi, Mahmud Ebu-l-Fajd (1982), "Filozofija islama u doktrini, ciljevima i principima", *Islamska misao*, 4 (38), 21. Također, usp. Ibn Hazm, (1988), "Slovo o vjeri i nevjerovanju, poslušnosti i neposlušnosti, džennetu i džehennemu", *Islamska misao*, 10 (116), 32–33. Također, usp. A. Silajdžić, S. Beglerović (2021), 24, članak br. 18.

smanjuje,¹⁶ a pošto se u tekstovima u *Islamskoj misli* naglašava da su muslimani s područja SFRJ pripadnici hanefijsko-maturidijske ‘aqā’idske škole,¹⁷ interesantno će biti konsultirati Ustave IZ-e.¹⁸ U razgovoru s profesorom dr. Ismetom Bušatlićem, spomenuli smo navedeni detalj u vezi s definicijom *īmāna*.¹⁹ U navedenom razgovoru je istakao da *Islamska misao* nije imala rezervu spram ostalih muslimanskih znanstvenika i djela koja pripadaju drugim mađhabima i ‘aqā’idskim pravcima unutar *Ahl as-sunnah wa al-gamā’ah*, ali da se u praksi vodilo računa o primjeni učenja hanefijsko-maturidijske ‘aqā’idske škole. U Ustavu IZ-a do 1990. godine nije bilo odluka da se na prostoru SFRJ primjenjuje hanefijski mađhab, jer nije bilo potrebe za tim. Tek sa dolaskom, odnosno povratkom, naših studenata koji su završili islamske nauke širom arapskog svijeta, gdje su se primjenjivala druga ‘aqā’idska učenja, dolaze i različiti uticaji na područje SFRJ, u njenome poznome razdoblju.

S obzirom da je *īmān* u uskoj vezi sa spoznajom Dragog Boga, u narednim rečenicama ćemo ukratko predstaviti navedeno pitanje kako su ga promišljali autori tekstova u *Islamskoj misli*.

Prvi tekst u časopisu *Islamska misao* koji tretira pitanje prvog *īmānskog* šarta je *Abbas Mahmud al-Akkad i njegovo*

16 Usp. *El-Vasija*, 44, član 2.

17 Usp. Al- Maturidi, Imam Ebu Mensur Muhammed (1985), 19–27. Također, usp. Al-Maturidi, Imam Ebu Mensur (1987), “Kitabu-t-tevhid”, *Islamska misao*, 9 (105–106), 11.

18 Tek se u Ustavu IZ-a iz 1990. godine iščitava da se načelna šerijatska pitanja u SFRJ tumače u skladu sa hanefijskim mezheбом. Dakle, u samo jednom članu se tretira regulacija načelnih šerijatskih pitanja, ali ne i ‘aqā’idsko učenje. U Ustavu IZ-a iz 1997. godine je također jasno da se u tumačenju i izvršavanju ibadetskih islamskih dužnosti u Islamskoj zajednici primjenjuje hanefijski mezheb, dok se tek u prečišćenom službenom tekstu Ustava IZ-a iz 2014. godine jasno može razumjeti da se “u tumačenju vjere i izvršavanju ibadetskih islamskih dužnosti u Islamskoj zajednici primjenjuje maturidijski akaid i hanefijski mezheb”. Usp. ŠTATUT za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-meairfskih poslova u Bosni i Hercegovini iz 1909. godine. Također, usp. USTAV ISLAMSKE ZAJEDNICE U FNRJ iz 1947. godine. Također, usp. USTAV Islamske verske zajednice Kraljevine Jugoslavije od 9. jula 1930. godine. Također, usp. USTAV Islamske verske zajednice Kraljevine Jugoslavije iz 1936. godine. USTAV Islamske vjerske zajednice u FNRJ iz 1947. godine. Također, usp. USTAV Islamske vjerske zajednice u FNRJ iz 1959. godine. Također, usp. USTAV ISLAMSKE ZAJEDNICE U SOCIJALISTICKOJ FEDERATIVNOJ REPUBLICI JUGOSLAVIJI iz 1969. godine. Također, usp. USTAV ISLAMSKE ZAJEDNICE U SFRJ iz 1990. godine. Također, usp. USTAVNA ODLUKA Islamske zajednice Republike Bosne i Hercegovine iz 1993. godine. Također, usp. USTAV Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini iz 1997. godine. Također, usp. USTAV Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – službeni prečišćeni tekst – iz 2014. godine. (Usp. Ustav Islamske zajednice, <https://www.islamskazajednica.ba/index.php/o-sabor/ustav-islamske-zajednice>, (pristup: 21.5.2022).

19 Razgovor smo obavili telefonskim putem 22. 5. 2022. godine.

*poimanje Allāha, dž.š.*²⁰ Premda je tekst veoma kratak (obuhvata tek tri nepune stranice sa biografijom), svojom dubinom i refleksijom problema savremenog čovjeka ponukao nas je da ga posebno istaknemo. Kod ‘Abbāsa Maḥmūda al-‘Aqqāda se primjećuju segmenti spoznajno-teorijskog pristupa zasnovanog na načelima prirodne (naravne) teologije. On je u svom tekstu primijetio da je najveći problem savremenog doba problem vjerovanja iz kojeg se generišu sve krize modernog društva.²¹ S obzirom da je detektovao gdje je žarište problema modernog društva i čovjeka, on mu želi pomoći da prevaziđe svoje nedostatke. Prvo i osnovno je spoznaja Dragog Boga. Međutim, problem je u tome što su dokazi koji se prezentiraju zasnivaju na umu i zbog toga nemaju snagu niti validnost. Um je sredstvo spoznaje koje na Boga gleda kao na predmet, a ne kao na Stvoritelja. Kod Al-‘Aqqāda je problem Njegovog egzistiranja prerastao u problem atributa, pa shodno tome nije problem u dokazivanju Boga već u spoznaji Njegovih atributa (svojtava).²² Religijska svijest, koja je nužna i obuhvatnija od uma, izvor je vjerovanja u egzistenciju Uzvišenog Allāha,²³ pa sukladno tome, pored nauke i filozofije, prema Al-‘Aqqādu, svoje mjesto zauzima i vjera u Allāha, dž.š. S obzirom na vrijeme kada je članak objavljen, pretpostavljamo da je prevodilac pronašao sličnost ili identičnost problema modernog čovjeka kojeg opisuje Al-‘Aqqād pa je htio podstaknuti čitateljstvo na promišljanje o modernoj krizi koja je zahvatila tadašnje društvo u SFRJ. Riječ je o prirodno-naučnom mišljenju, koje je bilo popularno iz apologetskih razloga u doba socijalizma. Na tragu prethodno spomenutog autora pisali su i drugi, spominjući konkretnije bolesti savremenog društva izazvane nedostatkom iskrenog vjerovanja u Dragog Boga.²⁴ Zapravo, iskreno vjerovanje u Allāha Uzvišenog omogućava jednoj

20 Usp. (1979), “Abbas Mahmud al-Akkad i njegovo poimanje Allāha”, dž.š., 14–15 i 20.

21 Isto, 15.

22 Usp. Samir Beglerović, Kenan Čemo (2022), *Božija lijepa imena sa komentarom i dovama*, Sarajevo: Fakultet islamskih nauka, 252–253.

23 Isto, 20.

24 Usp. dr. Salah Abdul-Hakk (1979), “Iskrena vjera u Allāha, dž.š., je lijek za bolesti našeg vremena”, *Islamska misao*, 1 (7), 8.

zajednici da uredi svoje društvo na pravednosti i da se uspješno odupre bilo kom vanjskom neprijatelju.²⁵ Spoznaja mora uključivati i vjerovanje u Boga, ne samo osjetilno, i kao takva kroz razvijenu pedagošku misao odgajati muslimansku ličnost u savremenom dobu.²⁶ Također, i autor Mustafa Mahmud ulaže napor da svom savremeniku, koji živi u vremenu promocije materijalističkog pogleda na svijet i život, dokaže egzistenciju Uzvišenog Allāha.²⁷ Kratkim pregledom ukazuje na egzistenciju Dragog Boga kroz povijest, od primitivnih, idolopokloničkih i mnogobožaćkih predstava božanstva do jednoga u egipatskom, grčkom poimanju, te na kraju, monoteističkom principu Boga saopćenom svijetu putem Objave.²⁸ Na osnovu njegovog pisanja čitamo da razum uvijek, pored svoje pronicljivosti i razboritosti, čini grešku u poimanju Boga pa je čovjeku, pored razuma, potrebna i Objava kako bi na ispravan način spoznao Gospodara svog.²⁹ Razum je veliki dar čovjeku i Njegova najveća blagodat, a ljudima izuzetno koristan.³⁰ Razum može dostići visoke nivoe spoznaje uz posjedovanje sistematizovanih saznanja, jer bez njih njegov domet je ograničen.³¹ Ipak, pitanje stvaranja nebesa i Zemlje, stvaranja svijeta i pitanje života nakon ovozemaljske

25 Usp. Ibn Haldun (1982), "‘Ilm-ul-Kelam : iz ‘Mukaddime’, str. 458–467", *Islamska misao*, 4 (39), 45.

26 Usp. dr. Ma’ruf Davalibi (1981), "Allāhova poslanica ljudima: o prvom principu, eshatologiji i egzistenciji čovjeka", *Islamska misao*, 3 (34), 20. Vjerovanje u Allāha Uzvišenog je temelj našeg života na ovom svijetu i osnov na kojem se gradi odnos prema drugima. (Usp. Dž. Salihspahić (1988), 19).

27 Usp. Mustafa Mahmud (1979), "Allāh u islamu", *Islamska misao*, 1 (3), 8. Također, u tekstu *Dokazi postojanja Boga u islamskoj filozofskoj misli* autor govori da se ovo promišljanje nakon Drugog svjetskog rata vraća pod svoje okrilje, tj. muslimansko istraživanje ove problematike, jer je pitanje dokazivanja egzistencije Boga od početka postavljeno prvim i osnovnim pitanjem u muslimanskom istraživačkom planu. Prije Drugog svjetskog rata ovom problematikom su se bavili orijentalisti koji su predavali muslimanskim studentima na fakultetima širom svijeta, čiji uticaj se osjeća još uvijek. Ukazuje na činjenicu da su muslimanski mislioci posvećivali izuzetnu pažnju i interesovanje za dokazivanje Božije egzistencije. (Usp. dr. Muhammed Atif el-Iraki (1987), "Dokazi postojanja Boga u islamskoj filozofskoj misli", *Islamska misao*, 9 (100), 16).

28 Usp. M. Mahmud (1979), 17–22. Također, usp. El-Ehvani, dr. Ahmed Fuad (1983), Najznačajnije teme islamske filozofije, *Islamska misao*, 5 (52), 13–23.

29 Usp. M. Mahmud (1979), 22. Također, i drugi autori su na sličnom tragu, usp. El-Menufi, Muhamed Ebu-l-Fajd (1981), "Filozofija islama", *Islamska misao*, 3 (36), 11–20. Također, usp. Muhamed Abduhu (1985), "Vrste spoznaje", *Islamska misao*, 7 (82), 24.

30 Usp. dr. Abd el-al Salim Mukrim (1984), "Islamska misao između razuma i Objave", *Islamska misao*, 6 (64), 5.

31 Usp. dr. Abd el-al Salim Mukrim (1984), 6.

smrti razum nije u mogućnosti objasniti i zato mu je potrebna Objava kako bi odvažno promišljao i spoznao odgovore na postavljena pitanja.³² Glavni razlog postojanja čovjeka je težnja da se spozna Uzvišeni Gospodar,³³ i najbolji put ka tome je da razmišlja o mudrosti Allāhovog stvaranja³⁴ a ne o Biti Božijoj (*Dāt Allāh*), jer ograničeni razum nije u stanju obuhvatiti nešto neograničeno i vječno.³⁵ Lijepo Allāhovo ime *Al-Ḥālīq*³⁶ ukazuje na Jedinog Stvaraoca, Uzvišenog Allāha, Koji najljepše stvara i razumom obdarene poziva da o tome razmišljaju.³⁷ Mustafa Mahmud, kako bi dokazao egzistenciju Allāha Uzvišenog, poseže za filozofskim argumentima, modernom naukom i njenim najpoznatijim predstavnicima tog vremena.³⁸ Također, s druge strane, posvetio je pažnju i onima koji negiraju egzistenciju Dragog Boga.³⁹ “U ovom vremenu, kad smo otkrili različite vrste radijacije i talasa koje ranije nismo poznavali niti im tragove osjećali, a kojih je svemir oko nas pun, negiranje neviđenog i nepoznatog postalo je prava intelektualna naivnost.”⁴⁰ Polazi od Allāhovih lijepih imena u kojima se govori da On stvara iz početka i da ponovo nakon smrti u život vraća.⁴¹ Tako ističe argument da smrt nije kraj postojanja već oslobađa veću količinu energije iz koje proizilazi drugi vid postojanja ili nastaju druge mnogobrojne kreacije.⁴² Ime Allāh je Njegovo vlastito ime,⁴³ i najbolji put koji vodi ka Allāhu su Njegova imena koja daju priliku religioznoj

32 Usp. dr. Abd el-al Salim Mukrim (1984), 6. Maturidijev stav je stav *Ahl as-sunnah wa al-gamā'ah* po kome se spoznaja postiže Božijom uputom, temeljeći takav zaključak na qur'anskom ajetu 39:22. (Usp. al- Maturidi, Imam Ebu Mensur Muhammed (1985), 23).

33 Usp. Muharem Omerdić (1982), “Ibn Haldunov doprinos akaidologiji”, *Islamska misao*, 4 (42), 33.

34 Usp. dr. Abd el-al Salim Mukrim (1984), 9. Također, usp. *Qur'ān* (13:3–4), (88:17–20) i (36:33).

35 Usp. dr. Abd el-al Salim Mukrim (1984), 10. Ukazuje se na potrebu proučavanja svega postojećeg. (Usp. el-Iraki, dr. Muhammed Atif (1987), 21).

36 Usp. S. Beglerović, K. Čemo (2022), 72.

37 Usp. *Qur'ān* (3:192).

38 Usp. Mustafa Mahmud (1979), “Allah kod naučnika i mislilaca”, *Islamska misao*, 1 (8), 14–16.

39 Usp. Mustafa Mahmud (1979), “Allah kod onih koji Ga negiraju”, *Islamska misao*, 1 (9), 14–16.

40 Usp. M. Mahmud (1979), 16.

41 Usp. Mustafa Mahmud (1979), “Allah u islamu”, *Islamska misao*, 1 (3), 8.

42 Usp. *Qur'ān* (21:30).

43 Usp. Mustafa Mahmud (1979), “Allah u islamu”, *Islamska misao*, 1 (5), 8.

osobi da osjeti blizinu u smislu bliskosti svojstva, a ne blizinu mjesta.⁴⁴ Oni koji slijede Allāhova svojstva i oponašaju ih dostižu veće nivoe blizine kod Boga. Neki su mu blizu poput Božijeg Poslanika, šehida i iskrenih, dok su drugi veoma daleko, poput nevjernika.⁴⁵ Za vjernika je najveća nagrada gledanje⁴⁶ u Uzvišenog Allāha (*ru'ya Allāh*) na budućem svijetu.⁴⁷ Također, i drugi autori su se trudili da ukažu na put i način spoznaje Uvišenog Allāha.⁴⁸ S druge strane, ukazuje se na opasnost “moderniziranja vjere” i njenog adaptiranja neprimjerenim scijentističkim pristupima Objavi,⁴⁹ jer se dovođenjem nauke na pijedestal Apoluta gubi pristup svijetu “u ime Boga” i samim time onemogućava čovjeka da ispuni svoju misiju Allāhova namjesnika na Zemlji.⁵⁰ Da bi osudili oponašanje drugih u njihovim običajima i navikama, neki autori navode razmišljanja poznatih znanstvenika i intelektualaca europskog porijekla koji promovišu vrijednost religije islāma i njen monoteizam.⁵¹ Pretpostavljamo da, pored klasičnog načina dokazivanja egzistencije Boga i vrijednosti religije islāma, nastoje ukazati kako ugledni znanstvenici, koji pripadaju drugim religijskim tradicijama i kulturno-civilizacijskim uticajima, prepoznaju vrijednosti islāma i njegov

44 Usp. Mustafa Mahmud (1979), “Allāh u islamu”, *Islamska misao*, 1 (6), 8. Također, usp. El-Menufi, M. (1981), 17. Usp. H. Čengić (1983), 1. Abdulah Čelebić piše da vjerujemo u Allāha onoliko koliko Ga poznajemo, a poznajemo Ga onoliko koliko smo u sebe apsorbivali Njegovih lijepih imena. (Usp. Čelebić, Abdulah (1986), “Aspekti ljubavi prema Bogu”, *Islamska misao*, 8 (94), 13). Također, usp. Smajić, Husejn (1990), “Allāhova svojstva”, *Islamska misao*, 12 (138), 3–7.

45 Usp. dr. Mustafa Mahmud (1983), “Čovjek koji je rekao: ‘Ja sam Allāh’”, *Islamska misao*, 5 (55), 41.

46 Nije moguće vidjeti Allāha Uzvišenog na ovom svijetu. “Pogledi do Njega ne mogu doprijeti, a On do pogleda dopire”... (Usp. *Qur’ān* (6:103). Također, usp. *Qur’ān* (7:143).

47 Usp. *Qur’ān* (10:26). Dio ajeta “i više od toga”, odnosi se na gledanje Allāha, dž.š., i boravak u Njegovoj blizini. (Usp. Fadlul Kerim (1979), “Gledanje u Allāhovo Uzvišeno Biće”, *Islamska misao*, 1 (6), 14). Također usp. Ebu Hanife (1980), *Kitabul-vasijeh: oporuka*, *Islamska misao*, 2 (14), 13. Također, usp. Muharem Omerdić (1980), “Jedullah u shvatanju Ebu Hanife”, 2 (20), 28. Maturidi također govori da je moguće vidjeti Uzvišenog Allāha na budućem svijetu. (Usp. M. Al- Maturidi, (1985), 20).

48 Usp. F. Kerim (1979), 16. Također, usp. *Qur’ān* (40: 22–23). Također, drugi autori navode primjere dokazivanja egzistencije Boga iz vremena poznatih imama, što dodatno obogaćuje diskurs o dokazivanju egzistencije Boga u *Islamskoj misli*. Navedeni primjeri dodatno golicaju ljudsku radoznalost i potiču čovjeka na razmišljanje. (Usp. Mahmud Ebu-l-Fajd El-Menufi (1982), “Filozofija islama: u doktrini, ciljevima i principima”, *Islamska misao*, 4 (37), 18–24).

49 Usp. Al-Kais (1983), 32.

50 Usp. Isto, 33.

51 Usp. M. El-Menufi (1982), 22.

doprinos ljudskom rodu. Oni čak pozivaju svoje sunarodnjake da preispitaju svoj dosadašnji odnos prema muslimanima i islāmu. To bi, prema našem skromnom razumijevanju, trebalo da proizvede osjećaj ponosa, ali i interesovanja za religiju kod sljedbenika islāma na području tadašnje SFRJ, jer imaju nešto izuzetno vrijedno i značajno za čim tragaju i prepoznaju kao vrijednost koju treba usvojiti i slijediti intelektualci i znanstvenici iz drugih religijskih tradicija.

Qur'ānski *āyāti*, kao i oni koji su rezultat Allāhovog stvaranja, ukazuju na Njegovu egzistenciju. Međutim, da bi istraživač došao do željenog cilja mora pokazati poštovanje i poniznost spram Allāhovog govora, što nije problematično za religioznu osobu.⁵² Ukoliko čitalac koji nije musliman svoje istraživanje započne s uvjerenjem da Qur'ān nije Objava, on će u daljem proučavanju samo potvrditi svoju predrasudu. Iskren pristup, oslobođen predrasuda, može svakog dovesti do željenog cilja.⁵³ Spoznaja je prva vrijednost na koju je Uzvišeni Allāh ukazao kroz prvu Objavu pečatnom Poslaniku islāma i koja vodi ka *tawhīdu*. U kontekstu prethodno napisanog detektira se da se period Objave u Mekki odnosio isključivo na iznošenje istine o *tawhīdu* i njegovo usađivanje u svijest i srca prvih muslimana. *Tawhīd* kod pripadnika religije islām ima čelno mjesto u njihovom životu. Na osnovu njega baziraju svoj odnos prema čovjeku, prirodi i svijetu uopće.⁵⁴ Shodno tome, možemo pretpostaviti da su urednici, autori i prevodioci tekstova o prvom šarṭu imali to u vidu i da su željeli pomoći svojim suvremenicima koji su živjeli na području SFRJ da se na ispravan način postave prema svojim teškoćama, tegobama i izazovima.⁵⁵

Također je vrijedno istaći da domaći autori ukazuju na orijentaliste koji su pisali o strukturi teološke misli u islāmu i

52 Usp. H. Čengić (1983), 5.

53 Usp. Isto, 5.

54 Usp. Ebul-'Ala el-Mevdudi (1991), "Tevhid – vjera u jednog Boga", *Islamska misao*, 13 (147–148), 5.

55 Usp. Isto, 10. Husein Smajić razmatra pitanje *īmāna* i njegovog uticaja na život čovjeka. (Usp. Husein Smajić (1991), "Iman ili vjera", *Islamska misao*, 13 (147–148), 31–35).

ukazali da, pored neslaganja sa stavovima orijentalista, imaju veliku zaslugu u upoznavanju zapadnog čitateljstva s islāmom, širenju njegove misli, razumijevanju njegovog učenja i suštine vjerovanja i humanističkih tendencija.⁵⁶ Nema konkretnih tekstova o prvom šarṭu koje su pisali orijentalisti, osim što se prof. dr. Ahmed Smajlović ukratko osvrnuo na djelo autora Hamiltona Gibba *Konstrukcija teološke misli u Kur'anu*. Osim toga, na Boga u islāmu neki znanstvenici sa Zapada ukazuju kao dalekog, kapricioznog, bez ljubavi i sve to pod krinkom naučnog predstavljanja, što je Fazlur-Rahman primijetio i negirao u svom radu.⁵⁷ Također, i ovo je indirektno spomenuto u tekstu, pa se autor osvrnuo na ovaj problem i argumentima ga opovrgao, jer je Bog u islāmu Milostiv i opskrbljuje ljude. Naravno, u *Islamskoj misli* možemo čitati i znakove neslobode, u vidu potpisivanja radova pseudonimom a ne svojim vlastitim imenom.⁵⁸ U jednom takvom tekstu autor piše o faraonu kao simbolu tiranije i jednoulja i Musau, a.s. Ne možemo se otrgnuti utisku da je autor, na izvjestan način, prenio i svoju borbu i izazov sa jednouljem u jednom periodu svog života.

Primijetili smo da su autori koji su pisali o prvom imānskom šarṭu klasici kao što su: Abū Ḥanīfa, Ibn Taymiyya, Abū Manṣūr al-Māturīdī, Abū Ġa'far aṭ-Ṭaḥāwī, potom aktivni imami u džematima, poput Abdulaha Čelebića kod kojeg se primjećuje tesawufski pristup, racionalistički pristup se primjećuje kod Muhammada 'Abduhua te naučno-prirodnjački pristup kod Mustafe Mahmuda. Naravno, jedna novina je i pojava modernističko-ihvanskog pristupa koji smo detektirali kod autora Sayyida Quṭba.

56 Usp. dr. Ahmed Smajlović (1984), "Konstrukcija teološke misli u Kur'anu", *Islamska misao*, 6 (61), 5.

57 Usp. Fazlur-Rahman (1988), "Pojam Boga u Kur'anu", *Islamska misao*, 10 (117–118), 13–14.

58 Usp. Meho Trakić (1989), "Musa i faraon (I)", *Islamska misao*, 11 (126), 24–27. Također, usp. Salih Smajlović (2000), "Preporodovih trideset godina: Od presije do praskozorja demokratskih promjena", *IIN Preporod*, 30 (5/678), 3. U drugom navedenom tekstu smo saznali da je Mustafa Spahić objavljivao tekstove pod pseudonimom Meho Trakić.

U svojim promišljanjima i analizama prvog ĩmānskog šarĥa autori se ne zaustavljaju na njegovom ispravnom poimanju već idu i korak dalje. Analizirajući stanje pripadnika religije islām u vremenu SFRJ i u muslimanskom svijetu, oni postavljaju pitanja kako da se sami muslimani vrate islāmu te kako upoznati nemuslimane s posljednjom BoŹijom Objavom.⁵⁹

Zaključak

Časopis *Islamska misao* je svojim djelovanjem meġu muslimanima bivše drŹave SFRJ doprinio autentičnom razumijevanju religije islāma. Urednici *Islamske misli*, autori i prevodioci tekstova bili su obrazovani, ostvareni stručnjaci u svojim oblastima, uticajni kulturni i društveni radnici, teolozi, profesori, sociolozi, političari, knjiŹevnici i prevodioci koji su promišljali osnovne temelje religije islāma u svom vremenu i tako dali doprinos u širenju spoznaja i pravilnog razumijevanja islāma na području SFRJ. Autori koji su pisali o ĩmānskim šarĥima prezentirali su religijske istine za vrijeme u kojem su Źivjeli. Svojim promišljanjem i tumačenjem pribliŹavali su religijsko učenje čovjeku koji je Źivio, odgajao se, radio i djelovao u materijalističkom okruŹenju. U značajnom broju tekstova diskurs o islāmu prilagoĊen je razumijevanju takvog čovjeka. Na osnovu prethodno prezentiranih podataka moŹemo zaključiti da su i domaći autori dali značajan doprinos u autentičnom razumijevanju islāma na prostoru SFRJ i time olakšali muslimanima razumijevanje njihove religije u vremenu u kojem su Źivjeli.

Kod prvog ĩmānskog šarĥa uglavnom su objavljivani tekstovi u kojima se dokazuje egzistencija Uzvišenog Allāha. Ako čovjek postane svjestan egzistencije Stvoritelja, sukladno tomu bit će svjestan i Njegove Riječi koja je lijek i uputa u njegovom svakodnevnom Źivotu. S obzirom na okolnosti u kojima su publicirani tekstovi u *Islamskoj misli*, uredništvo je odabiralo autore i tekstove koji su svojim pisanjem poticali um na

59 Usp. Ahmed BehdŹet (1988), "Čelno mjesto tevhida", *Islamska misao*, 10 (111–112), 28.

razmišljanje jugoslovenskog čovjeka, odgajanog u ideološkom okruženju koje je negiralo egzistenciju Boga i toj istoj matrici poučavalo mlade u školama i na fakultetima. Trebalo je doći do intelektualca, znanstvenika, naučnika, književnika, profesora... i usmjeriti ga da razmišlja o Tvorcu svega stvorenog, nastanku svijeta, smislu života i odlasku s ovog prolaznog svijeta. Tako je Mustafa Mahmud svojim naučnim spisateljskim pristupom golicao znatiželju i raspirivao interesovanje za islām. Odgovor na pitanje zašto je najviše tekstova objavljenih u časopisu *Islamska misao* bilo o prvom imānskom šarṭu pronalazimo u jednom od tih radova, gdje se kaže da materijalizam pokušava navesti čovjeka da zaboravi na Allāha, dž.š., i da u njegovom srcu umanjni vrijednost poslanika Muḥammeda, a.s. Mislioci zlatnog doba muslimanske povijesti posvećivali su veliku pažnju i interesovanje dokazivanju Božije egzistencije, i današnji (vrijeme SFRJ) znanstvenici, prema tome, trebali bi imati svoju ulogu u dokazivanju Božije egzistencije u vremenu u kojem žive, a to je period u kojem se Bogu sužava prostor u javnom i privatnom životu čovjeka.

Evidentno je da kod prvog imānskog šarṭa ima više otvorenih teoloških tema koje se striktno bave određenom problematikom nego kod ostalih šarṭova. Razlog tome možemo tražiti u ozbiljnom pristupu uredništva *Islamske misli* u definisanju *tawḥīda* i njegove prezentacije čitaocima. Zapravo, bez vjere u Allāha, dž.š., nema smisla govoriti o moralnim, društvenim i svakim drugim reformama u tadašnjoj SFRJ.

Vjerovanje u Uzvišenog Allāha je osnova za razgovor i unapređenje spoznaje o bilo kojem drugom članku, kao i praktičnom djelovanju.

Prilog: Bibliografija tekstova o prvom imānskom šarṭu

- (1979), "Abbas Mahmud al-Akkad i njegovo poimanje Allaha, dž.š.", *Islamska misao*, 1 (2), 14–15 i 20.
- Mustafa, Mahmud (1979), "Allah u islamu", *Islamska misao*, 1 (2), 16–17.
- Hadžić, Kasim (1979), "Allahova jednoća", *Islamska misao*, 1 (2), 31.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah u islamu", *Islamska misao*, 1 (3), 8–9.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah u islamu", *Islamska misao*, 1 (4), 8–9.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah u islamu", *Islamska misao*, 1 (5), 8–9.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah u islamu", *Islamska misao*, 1 (6), 8–10.
- Kerim, Fadlul (1979), "Gledanje u Allahovo Uzvišeno Biće", *Islamska misao*, 1 (6), 14–17.
- Abdul-Hakk, dr. Salah (1979), "Iskrena vjera u Allaha, dž.š., je lijek za bolesti našeg vremena", *Islamska misao*, 1 (7), 8.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah u molitvi kroz vijekove", *Islamska misao*, 1 (7), 17–22.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah kod naučnika i mislilaca", *Islamska misao*, 1 (8), 14–16.
- Mahmud, Mustafa (1979), "Allah kod onih koji Ga negiraju", *Islamska misao*, 1 (9), 14–16.
- Ebu Hanife (1980), "Kitabul-vasijeh: oporuka", *Islamska misao*, 2 (14), 12–13.
- Omerdić, Muharem (1980), "Ebu Hanife i njegovo shvatanje imana", *Islamska misao*, 2 (15), 16–18.
- Smajlović, Ahmed (1980), "Islamska triologija Se'ida Havve: veliko naučno ostvarenje savremene islamske misli", *Islamska misao*, 2 (15), 19–26.
- Bucaille, Maurice (1980), "Religija, sveti spisi i nauka", *Islamska misao*, 2 (17), 11–14.
- Omerdić, Muharem (1980), "Allahova, dž.š., jednoća", *Islamska misao*, 2 (17), 21–24.
- Omerdić, Muharem (1980), "Pitanje Božijih atributa u djelima Ebu Hanife", *Islamska misao*, 2 (19), 18–21.
- Mahmud, Mustafa (1980), "Božija imena", *Islamska misao*, 2 (20), 21–25.
- Omerdić, Muharem (1980), "Jedullah u shvatanju Ebu Hanife", *Islamska misao*, 2 (20), 26–31.
- Mahmud, Mustafa (1980), "Jedan Bog i jedna religija", *Islamska misao*, 2 (21), 3–6.

- Mahmud, Mustafa (1981), "Islam ne poznaje posredništvo", *Islamska misao*, 3 (28), 9–11.
- Mahmud, Mustafa (1981), "Nema Boga osim Allaha", *Islamska misao*, 3 (30), 14–18.
- Davalibi, dr. Ma'ruf (1981), "Allahova poslanica ljudima: o prvom principu, eshatologiji i egzistenciji čovjeka", *Islamska misao*, 3 (34), 17–21.
- Brohi, A. K. (1981), "Značaj Božije egzistencije u ljudskom iskustvu", *Islamska misao*, 3 (35), 38–39.
- Ramić, dr. Jusuf (1981), "Islam ili trijumf duhovnih, racionalnih i socijalnih vrijednosti nad idolopoklonstvom", *Islamska misao*, 3 (36), 6–10.
- El-Menufi, Mahmud Ebu-l-Fajd (1982), "Filozofija islama: u doktrini, ciljevima i principima", *Islamska misao*, 4 (37), 18–24.
- Smajlović, Ahmed (1982), "Spiritualne i intelektualne krize: stvarnost i raširenost intelektualnih kriza s kojima se suočava savremeni svijet i mogućnost islamskog doprinosa u njihovom rješavanju", *Islamska misao*, 4 (37).
- El-Menufi, Mahmud Ebu-l-Fajd (1982), "Filozofija islama u doktrini, ciljevima i principima", *Islamska misao*, 4 (38), 20–24.
- El-Menufi, Mahmud Ebu-l-Fajd (1982), "Filozofija islama u doktrini, ciljevima i principima", *Islamska misao*, 4 (39), 25–27.
- Ibn Haldun (1982), "Ilm-ul-kelam: iz 'Mukaddime', str. 458–467", *Islamska misao*, 4 (39), 42–48.
- Mahmud, dr. Mustafa (1982), "Sufija i more", *Islamska misao*, 4 (40), 7.
- El-Menufi, Mahmud Ebu-l-Fajd (1982), "Filozofija islama u doktrini, ciljevima i principima", *Islamska misao*, 4 (40), 20–26.
- Omerdić, Muharem (1982), "Ibn Haldunov doprinos akaidologiji", *Islamska misao*, 4 (41), 41–45.
- Omerdić, Muharem (1982), "Ibn Haldunov doprinos akaidologiji", *Islamska misao*, 4 (42), 33–39.
- Čengiđ, Hasan (1983), "Kur'an o Bogu", *Islamska misao*, 5 (49), 4–17.
- Al-Kais (1983), "Neka razmišljanja o islamu i suvremenosti", *Islamska misao*, 5 (50), 32.
- El-Ehvani, dr. Ahmed Fuad (1983), "Najznačajnije teme islamske filozofije", *Islamska misao*, 5 (52), 13–23.
- Mahmud, dr. Mustafa (1983), "Čovjek koji je rekao 'Ja sam Allah'", *Islamska misao*, 5 (55), 40–43.
- Smajlović, dr. Ahmed (1984), "Konstrukcija teološke misli u Kur'anu", *Islamska misao*, 6 (61), 3–12.

- Mukrim, dr. Abd el-Salim (1984), "Islamska misao između razuma i Objave", *Islamska misao*, 6 (64), 3–13.
- Mukrim, dr. Abd el-Salim (1984), "Islamska misao između razuma i Objave u oblasti zakonodavstva", *Islamska misao*, 6 (67), 22–35.
- El-Behij, dr. Muhamed (1985), "Ibn Sina i kelamisti o problemu božanstva", *Islamska misao*, 7 (75), 6–17.
- Al-Maturidi, Imam Ebu Mensur Muhammed (1985), "Traktat o islamskom vjerovanju", *Islamska misao*, 7 (76), 19–27.
- Abduhu, Muhamed (1985), "Vrste spoznaje", *Islamska misao*, 7 (82), 17–24.
- Smajlović, Ahmed (1986), "Temelji islamskog vjerovanja imama Ebu Dža'fera Et-Tahavija", *Islamska misao*, 8 (85–86), 3–5.
- Et-Tahavi, Ebu Dža'fer (1986), "Tahavijev akaid", *Islamska misao*, 8 (85–86), 6–8.
- Behdžet, Ahmed (1986), "Allah: islamsko poimanje i vjerovanje", *Islamska misao*, 8 (92), 3–6.
- Čelebić, Abdulah (1986), "Aspekti ljubavi prema Bogu", *Islamska misao*, 8 (94), 13–17.
- El-Gazali, Ebu Hamid Muhammed (1987), "Metod gnostika (Naslov originala: "Minhadžul-arifin")", *Islamska misao*, 9 (100), 11–15.
- Atif el-Iraki, dr. Muhammed (1987), "Dokazi postojanja Boga u islamskoj filozofskoj misli", *Islamska misao*, 9 (100), 16–21.
- El-Eš'ari, Imam Ebu el-Hasan (1987), "Vjerovanje ehlussunneta, ehlulhadisa i ehlušselefa", *Islamska misao*, 9 (101–102), 11–14.
- Es-Sujuti, Dželaluddin (1987), "Nauka o osnovama vjere ('ilmu usuli-din)", *Islamska misao*, 9 (103), 18–24.
- Campanini, Massimo (1987), "Mu'tezile", *Islamska misao*, 9 (104), 18–22.
- El-Maturidi, Imam Ebu Mensur (1987), "Kitabu-t-tevhid", *Islamska misao*, 9 (105–106), 11–13.
- Ibn Tejmije, Imam Ahmed (1988), "Kitab et-tewhid (Rasprava o vjerovanju u Božiju jedinstvo)", *Islamska misao*, 10 (107–108), 17–21.
- Ibn Tejmije, Imam Ahmed (1988), "Kitab et-tewhid (Rasprava o vjerovanju u Božiju jedinstvo)", *Islamska misao*, 10 (109–110), 6–11.
- Salihspahić, Džemal (1988), "Vjernik", *Islamska misao*, 10 (109–110), 19–25.
- Ibn Tejmije, Imam Ahmed (1988), "Kitab et-Tewhid (Rasprava o vjerovanju u Božiju jedinstvo)", *Islamska misao*, 10 (111–112), 7–13.
- Behdžet, Ahmed (1988), "Čelno mjesto tevhida", *Islamska misao*, 10 (111–112), 27–28.

- Ramić, dr. Jusuf (1988), "Osnove i temelji imana (tumačenje Jasini-šerifa)", *Islamska misao*, 10 (113–114), 3–6.
- Ibn Hazm, (1988), "Slovo o vjeri i nevjerovanju, poslušnosti i neposlušnosti, džennetu i džehennemu", *Islamska misao*, 10 (116), 31–36.
- Fazlur-Rahman (1988), Pojam Boga u Kur'anu, *Islamska misao*, 10 (117–118), 7–14.
- "O Ikbalu i njegovom konceptu Boga", *Islamska misao*, 10 (119), 66.
- Trakić, Meho (1989), "Musa i faraon (I)", *Islamska misao*, 11 (126), 24–27.
- Trakić, Meho (1989), "Musa i faraon (II)", *Islamska misao*, 11 (127), 39–40.
- Hafizović, Rešid (1989), "Bog sudjelovatelj u svijetu", *Islamska misao*, 11 (131), 22–25.
- Smajić, Husejn (1990), "Allahova svojstva", *Islamska misao*, 12 (138), 3–7.
- Smajić, Husein (1991), "Iman ili vjera", *Islamska misao*, 12 (140), 3.
- El-Mevdudi, Ebul-'Ala (1991), "Tevhid – vjera u jednog Boga", *Islamska misao*, 13 (147–148), 5–10.
- Smajić, Husein (1991), "Iman ili vjera", *Islamska misao*, 13 (147–148), 31–35.
- Omerdić, Muharem (1991), "Vjerovanje u Uzvišenog Allaha", *Islamska misao*, 13 (150), 12–18.
- Qutb, Sejjid (1991), "La ilahe illellah: način života", *Islamska misao*, 13 (156), 11–16.